



Foto: z archivu autorky.

Dort.

chybět ani svíčka (zapíchnutá do modelíny). Všechny ozdobené (i neozdobené, když někdo „péct“ nechtl) dílky jsme poskládali do kulatého dortu. (Dort může vyrábět i každý svůj, např. lze pokreslit a ozdobit kulatou krabičku od tavených sýrů.) Poté jsme připravili pro Goga také narozeninové přání. Na velkém archu papíru jsme měli nakresleného Goga. Děti přání vybarvovaly a každý mohl říci, co by chtěl Gogovi na přání napsat. Nakonec jsme našemu plyšovému Gogovi zazpívali narozeninovou písničku *Gogo má narozeniny, my máme přání jediný...*, hodili mu papírovou serpentyňu a každý mu mohl také popřát tlapkou. Nacvičili jsme si, co se při přání říká a že se podává pravá ruka.

Domů každý dostal obrázek knížky, aby mohl ukázat, kterou knížku jsme četli, a případně si ji v knihovně půjčit, a také jeden obrázek z omalovánek. A samozřejmě svůj kousek dortu. Někteří si totiž dělají čtenářský deník a lepí si do něj všechny obrázky a výtvořky, které s knihou souvisejí.



Foto: z archivu autorky.

Narozeninové přání.

Během této lekce se nám nevyskytly žádné nečekané překážky, kromě překřikování se v odpovědích. Používali jsme sice „mluvící“ předmět (mluví jen ten, kdo předmět drží), ale příliš nám nepomáhal. Během jednotlivých čtení se ukázalo, že v průběhu je nutné zařadit nějakou pohybovou aktivitu. Děti si užívaly, že mohou vyběhnout, najít číslici, zase přiběhnout a důležitě ji přiložit. Nápomocné také bylo, že jsem měla na ukázkou hotový kousek dortu, a děti si dokázaly představit, jak se mají dílky poskládat, nalepit... I popis postupu tvoření byl díky tomu snazší. V této lekci tak hotový dílek doplnil dort, aby byl celý. A pokud vám ve skupině převažují holčičky, doporučuji dostatek růžového zdobení, modelíny a svíček (protože některé potřebují jen a jen růžovou a „přes to vlak nejede“).

Autorka se věnuje lingvistice znakových jazyků, v současné době je na rodičovské dovolené.

Duchové a dušičky

Zoja Zlonická

Na podzim, v období spadaného listí, mlhavého počasí a deště nás naše tradice vedou ke vzpomínkám na zemřelé, které v současnosti přebíjí obchodníky propagovaný halloween.

Pro děti je však téma smrti blízkých často tabuizované, ač v počítačích a filmech je smrt na denním pořádku. Dětem je ale předkládána v neosobní formě – dnes se pláče nad uhynulým zvířátkem, nevzpomíná se na prababičku, která zemřela v domově duchodců. Bojí se děti smrti?

Rozhodla jsem se o smrti a halloweenu mluvit s dětmi ve školní družině. Očekávala jsem, že v tom budou mít velký zmatek, naše Dušičky (Svátek všech svatých) už slaví málokdo, halloween jsou spíše strašidla



a legrace. Pracovala jsem se skupinou dětí ze 3. třídy ve dvou odpoledních blocích.

Duchové

Pomůcky: malý papírový tácek nebo kolečko z kartonu, vyřezaná záclona, nůžky, černý fix, sešívačka, oboustranná páska, karton na ruce (případně šablona na ně)

V úvodním rozhovoru jsem dětem položila otázku: *Co si představíte pod pojmem halloween?* Děti o halloweenu věděly z hodin angličtiny. Nejčastěji jmenovaly vyřezávané dýně, strašidla, obcházení s koledováním „trick or treat“. Samy si navzájem upřesňovaly otázkami a opravami své informace. Ocenila jsem výsledky práce našich učitelek angličtiny. Doplnila jsem jen keltský původ tradice. Pěkně



podané informace pro mou přípravu jsem našla na: www.velkaepocha.sk/200710303661.

Padala také slova o strachu ze strašidel.

Na to jsem navázala a vyzvala děti, aby se rozdělily do trojic a vyzkoušely si, jaká by z nich byla strašidla – měly na sebe dělat strašidelné obličejce, zvolit ty, které vyvolávají strach a předvést je před celou třídou. Velmi jsme se při této přehlídce všichni nasmáli – překvapilo mne, že některé děti se neumí zašklebit vůbec, jiné předvedly opravdu příšerné obličejce i v několika verzích. Pro tuto část bych doporučila použít zrcátka, aby se děti mohly na svůj škleb podívat, a případně ho vylepšit.

Při přehlídce jsme pozorovali, co se vlastně na obličejích mění, co je nejvýraznější. Děti si všimly, že oči a ústa.

Výroba ducha – strašidla

Tohoto poznatku jsme využili při výrobě strašidla – výrazné oči a ústa měli mít i naši duchové.

Děti nakreslily fixami na kartonové kolečko oči a pusy. Trochu mne zklamalo, že některé děti obličej „přezdobily“, použily i jiné barvy a výsledek byl nezřetelný, ovlivněný kreslenými postavami z animovaných filmů. Sama jsem to nijak nekomentovala, ale spolužáci je upozornili na nedodržení zadání (omezení barevnosti, „to nevypadá jako duch“). Některé děti vytvořily duchům ruce, které ze zadu přilepily lepicí páskou na „hlavu“. Sešívačkou jsme přišli ke spodní části hlavy ze zadu i tělo – čtverec záclony. Zkoušeli jsme záclonu přilepit i oboustrannou lepicí páskou, ale držela jen krátce. Potěšilo mne, že se s chutí zapojili i ti chlapci, kteří výtvarné činnosti nemají rádi.

Při přehlídce ve třídě jsme si povídali, který duch je strašidelný, proběhli jsme se s duchy po třídě. Na odlehčení jsme si zazpívali písničku *Na hradě Okoří*, nejprve normálně – lidsky, pak jsme část zkoušeli kvílivě – jako duchové. Na závěr jsme se strašidelným kvílením prošli s našimi duchy ostatní oddělení školní družiny, pochlubili se svými výrobky a vystavili je (se souhlasem dětí) ve společných prostorách.

Nastal čas ke krátkému ztišení. Uvědomili jsme si, že těchto duchů se nebojíme, bavíme se. *Čeho se bojíme?* Pavouků, hadů, strašidelných postav z filmů a zlých lidí. Děti se postupně zamýšlely nad osobnějším věcmi. Vyzvala jsem je proto, aby si o svém strachu popovídaly ve dvojicích.

Pak jsme se vrátili ke společnému rozhovoru: *Je strach k něčemu dobrý? Bojíme se někdy rádi?* První otázka je dost zaskočila. Po uvedení modelové situace (proč se neprocházíme po hraně střechy?) padaly různé reálné i bláznivé nápady. Většina dětí souhlasila, že strach nás může chránit, dva chlapci by tomu strach neříkali.

Děti se rády bojí při některých filmech, při nočních bojovkách. Některé děti se ale bojí nerady, dva hoši se prý „nikdy nebojí“.

Zarazilo mne přiznání tří dětí, které se opravdu bojí rodičů. Když má máma špatnou náladu... Když

je táta naštvaný... Když zlobím nebo když mám špatnou známku...

Dušičky

Nejprve jsme zapátrali v paměti, proč vznikla oslava halloweenu. Máme i my nějakou podobnou tradici?

Hřbitovní svíčka, kterou jsem si přinesla, evokovala některým dětem Dušičky.

Povídali jsme si o křesťanské tradici vzpomínky na zemřelé. *Co se stane s mrtvým člověkem?* Dají ho do rakve, má pohřeb, půjde do nebečka. *Co je parte?* O pohřebním oznámení nevěděl nikdo. *Proč je vlastně dobré vzpomenout si na mrtvé? Mají nějaký význam v našem životě? Co nám po nich zůstalo? Jsou pro nás důležité naši příbuzní?* Starají se o nás, nejsme sami, máme se rádi – zaznělo v odpovědích.

Zemřel někdo, koho jsme znali? Děti jen zřídka jmenovaly příbuzného (babičku, dědu), který zemřel a znaly ho. To mne vedlo k zamyšlení nad věkem současných prarodičů a praprarodičů a četnosti kontaktů s nimi. Znají je děti? Když mi bylo devět, zemřeli už oba mí dědečci. Co to vypovídá o věku a vitalitě dnešních seniorů?

V této chvíli jsme se rozdělili do dvojic, abychom si v komornější atmosféře pověděli hezké zážitky s našimi žijícími či nežijícími příbuznými – něco, na co budeme i po letech vzpomínat.

K tiché vzpomínce na naše zemřelé nebo doznělí vzpomínek jsme si na minutu zapálili svíčku.

Meditativní nálada nás naladila na kreslení obrázku či psaní dopisu pro někoho, kdo už si ho nemůže přečíst.

Děti, které nechtěly využít tuto nabídku, si mohly potichu kreslit cokoli. Následovala možnost popovídat si o obrázku ve dvojicích. Děti, které prožily úmrtí v rodině, měly potřebu o tom hovořit. Zdálo se mi, že se tomuto tématu v některých rodinách vyhýbají, rodiče děti ani nevzali na pohřeb, což dětem bylo líto – neměly možnost se rozloučit. Většina se zamyslela nad možnostmi, že někdo, koho znají, může zemřít. Některé děti o obrázku/dopisu mluvit nechtěly a schovaly ho, jiné mi obrázek ukázaly, tři z nich byly ochotné půjčit mi ho k okopírování. U všech bylo vidět, že své práce považují za velmi osobní věc. Ocenila jsem i otevřenost vietnamské dívky – rodinné záležitosti jsou pro Vietnamce obvykle velmi soukromé.

Plánovala jsem společnou závěrečnou reflexi, ta se ale nezdařila. Byl velký rozdíl v čase, který na vnitřní zpracování potřebovaly děti, které měly se smrtí osobní zkušenost, a ostatními. Dala jsem proto přednost individuálním rozhovorům.

Myslím, že téma bylo pro děti přiměřeně podané, rozdělení do dvou dnů vhodné. Potěšila mne důvěra dětí, se kterými nejsem v každodenním kontaktu, při otevření náročných témat strachu a smrti. Nebojme se jich, tabuizace může vést k úzkosti z neznáma.

Autorka je vychovatelka ve školní družině v ZŠ v Praze-Kunraticích.

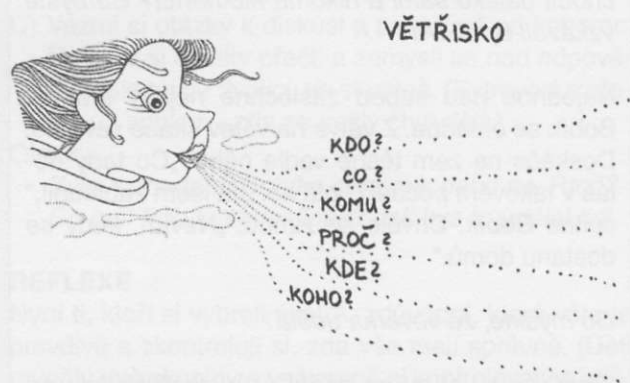


Děti napadaly různé myšlenky, jako: neměli bychom být líní, měli bychom si pomáhat, neměli bychom nikomu nadávat, měli bychom držet při sobě. Nakonec jsem to převedla i na naši třídu. Měli bychom si také ve třídě pomáhat a nebýt líní a dělat i ty věci, které jsou užitečné, ale nechce se nám do nich.

REFLEXE

Děti si šly sednout do lavic, ale posadily se do skupinek, v kterých byly na začátku hodiny. V reflexi jsem použila metodu *rybí kost*, kterou jsem malinko vzhledově pozměnila. Použila jsem obrázek větru Větriska z pohádky, který nám přivál začátky otázek. Každá skupina dostala jeden list s otázkami.

Severní vítr Větrisko nám přivál začátky otázek. Vaším úkolem ve skupině teď bude vymyslet otázky k pohádce, kterou jsme četli. Napoví vám k tomu ta slova, která tu máte napsaná – Kdo? Co? Komu? Proč? Kde? Koho? Stačí, když ve skupině vymyslíte tři otázky a každá bude začínat jiným začátečním slovem z nabídky. Každý se pokusí nějakou vymyslet. Řekněte



Rybí kost.

si je ve skupině. Odpovězte si na ně a ty nejlepší zapíšte do papíru do řádky s příslušným začátkem.

Děti se do toho ve skupinkách pustily. Nezbyvalo moc času. Když jsem viděla, že má už jedna skupinka napsanou otázku, tak ji její členové přečetli nahlas a vybrali si skupinku, která na ni odpoví. Nejčastější otázka byla: *Kdo sfoukl chaloupku?* Jedna skupinka ovšem přišla na krásnou otázku, která mne velmi potěšila. Bylo vidět, že opravdu přemýšlejí: *Proč v této pohádce nebyl vlk?* Zeptala jsem se na to děti, jeden chlapec mi odpověděl, že vlk lezl do komína. Prasátka mu přichystala oheň a on spadl dolů a spálil si ocas.

Všechny skupiny vymyslely otázku začínající slovem: *Kdo...* Myslím si, že ji zvolily, neboť byla napsána jako první v pořadí. Jedna skupinka vymyslela i na slovo: *Proč...* Na ostatní otázky již nezbyl čas.

Všem se tato hodina moc líbila a i já jsem z ní měla velikou radost.

Text je napsán dramatickou formou, a tudíž nás nabádá k tomu, abychom si s žáky zahráli divadlo. Je tu možnost zabrousit i do hudební výchovy a zazpívat si písničku *Tři čuníci jdou*. Lze zde použít i metodu *Vennova diagramu* a porovnávat dvě verze pohádky. Než se pohádka začne číst, mohly by skupinky seřadit ilustrace podle toho, jak myslí, že v pohádce půjdou za sebou. Na závěr můžeme použít metodu *životabáseň* prasátka. Pro 1. třídu je vhodná i metoda *pětílístek*, která by se také mohla zaměřit na prasátko. Měla jsem dilema, kterou z výše zmíněných metod využít, ale rozhodla jsem se pro *rybí kost*, jelikož jsem ji s dětmi doposud ještě nezkoušela.

Autorka je učitelka ZŠ Květnového vítězství v Praze.

Medvídek Bobík a sociální a emocionální rozvoj dětí

Lenka Veisová

V naší škole bylo jedním z úkolů druhého pololetí vyzkoušet si práci s dokumentem *Kompletní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality učitele ISSA*, který zastupuje roli u nás zatím neexistujícího národního standardu kvality práce učitele. A to s pátou kapitolou, která se zabývá výchovnými a vzdělávacími strategiemi.

Já osobně jsem se zaměřila na sociální a emocionální rozvoj dětí vycházející z jejich předešlých zkušeností.

Jelikož učím 1. třídu, nejvhodnější se mi zdála práce s textem. Sáhla jsem po svém oblíbeném autoru P. Coranovi, tentokrát po knize *Kde zůstal Medvídek Bobík?*

Zaměřila jsem se na to, aby si děti uvědomily, jak je důležité přemýšlet před tím, než něco uděláme.

Cílem strategií, které jsem v hodině použila, bylo umožnit dětem číst soustředěně text, aby mohly před-



vídat, jak bude příběh pokračovat, dát jim dostatek času na přemýšlení, aby mohly odpovídat na mé otázky a otázky spolužáků, umožnit dětem, aby samy kladly otázky k textu svým spolužákům, hodnotily chování hlavního hrdiny na základě svých vlastních zkušeností, a zároveň dát dětem možnost vybrat si úkoly na základě vlastního uvážení (MBTI).

Cíle hodiny:

Žák...

- čte soustředěně text
- předvídá, jak bude příběh pokračovat
- přemýšlí o textu, odpovídá na otázky učitele a spolužáků
- sám klade otázky k textu svým spolužákům
- hodnotí chování hlavního hrdiny
- má možnost vybrat si úkoly vztahující se k textu na základě vlastního uvážení (MBTI)



Důkaz o učení

Při čtení s předvídáním žák přemýšlí o otázkách, pokouší se o odpovědi a jejich zdůvodnění.

Při párovém čtení klade otázky spolužákovi a odpovídá na otázky spolužáka.

Vypracuje ze čtyř možných úkolů alespoň jeden.

Na IT tabuli jsem měla napsané, co nás v hodině čeká – přečetla jsem dětem nahlas:

- Čteme text.
- Budeme o něm přemýšlet pomocí otázek, které jsem si pro vás připravila.
- Budeme na otázky odpovídat pomocí textu, vlastní hlavy a spolužáků.
- Sledujeme, jaké otázky k textu lze pokládat, a budeme je sami zkoušet klást.
- Budeme mít možnost vybrat si úkoly podle svého uvážení.

EVOKACE

Stalo se vám někdy, že vás něco tak zaujalo, že jste to chtěli ihned prozkoumat, a vůbec jste nepřemýšleli o tom, jestli je to dobrý nápad? (Já modeluji, co se mi stalo, když jsem byla malá.)

Žáci mají chvíli na rozmyšlenou, potom sdělují své zkušenosti.

Přečteme si knihu od Pierra Corana *Kde zůstal medvídek Bobík?*. Podívejte se, jak medvídek vypadá, a zkuste se zamyslet, o čem by mohl být příběh? Jak asi bude souviset s naší první otázkou, s těmi našimi příběhy? (Děti vymýšlely různé možnosti, několik z nich se přiblížilo k textu.)

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

Řízené čtení s předvídáním

Začínám číst já, poté následují další žáci. Zároveň na IT promítám ilustrace z knihy k jednotlivým částem textu. Čteme do tří čtvrtin.

Text s otázkami pro řízené čtení

Ema a její plyšový medvídek Bobík se dívají z okna, jak venku chumelí. „Koukni, to je krása ten sníh je přesně tak bílý jako ty,“ povídá Ema.

Večer je všechno bílé. Ulice, zahrady, střechy. Ema spí. Ale medvídek Bobík nemůže usnout.

O čem Bobík asi přemýšlel, jaký nápad se mu rodil v hlavě?

Říká si: „I když jsem plyšový, jsem přece pravý lední medvěd. A lední medvědi žijí na sněhu. Musím ven!“

Úplně potichoučku vylezl z postýlky. Ale jak otevřít dveře? A hele, pomůže mu žirafa. Medvídek Bobík otevře dveře, propílží se obývkem, kuchyní a hop, už je venku dvířky pro kočku.

Jak asi zareaguje na sníh Bobík? Představte si, že tam teď stojíte vy, jak byste se zatvářili? Předvedte.

Medvídek Bobík se prodírá sněhem. Jenom měsíc ho pozoruje. Medvídek Bobík skočí, uklouzne a spadne. Brr! Ten sníh je ale mokrý a studený.

Už, už se chce medvídek vrátit. Tu si všimne, že zanechal ve sněhu stopy. To je legrační! „Takto určitě najdu snadno cestu zpátky domů,“ říká si. Náhle stojí před medvídkem Bobíkem zajíc. Medvídek se lekne a schová. „Ha, ha, ha,“ směje se zajíc. „To je poprvé, co jsem vylekal medvěda!“

A právě začíná opět sněžit. Ve svitu měsíce tančí medvídek Bobík společně se sněhovými vločkami. Ale teď je unavený. Chce se vrátit...

Bude to snadné? Co myslíte, co se mohlo stát? Mohlo by mu v tom něco zabránit?

...ale sníh schoval jeho stopy. Neví, kudy má jít. Všechno vypadá stejně. Medvídek si sedne pod jedli a začne plakat. Má strach.

Z čeho má strach? Co udělal špatně? Můžeme chodit daleko sami a nikomu nic neříct? Co byste vzkázali Bobíkovi?

Najednou nad sebou zaslechne nějaký šramot. Bobík se ohlédne. Z větve na větev skáče veverka. Doskáče na zem těsně vedle něho. „Co tady děláš v takovém počasí?“ ptá se. „Já jsem zabloudil,“ špitne Bobík. Chvěje se zimou: „Nevím, kudy se dostanu domů.“

Co myslíte, že veverka udělá?

„Pojď, sedni si mi na záda!“ – Vyskočili spolu na vrcholek té nejvyšší jedle. V dále svítilo světýlko. „To znám,“ zavolal medvídek Bobík vzrušeně. „To je kostelní věž. Bydlím hned vedle ní.“ – „Dobře,“ veverka na to. „Zavolám ti letecké taxi. Taxi! Taxi!“

Ozval se hlas: „Co se děje? V tuhle dobu!“ Mezi větvemi se objevila zívající sova. „Kdopak je to?“ ptá se mrzutě. Veverka vysvětlila sově vše potřebné. A vydali se na cestu! Sova naložila medvídku Bobíka, mávla křídly a vzlétla.

Jestli se Bobík dostane šťastně domů, si teď přečteme sami.

Párové čtení, práce ve dvojicích

Dětem jsem rozdala text ve formě miniknižky. Četly po částech, ve dvojicích si dávaly k části textu otázky a odpovídaly na ně. Text jsem mírně upravila vzhledem ke čtenářským dovednostem dětí. Hlavní myšlenka byla zachována.

Ještě jednou společná kontrola přečteného textu pomocí otázek:

- *Dostal se Bobík šťastně domů?*
- *Co zůstalo Bobíkovi po té noční výpravě?*
- *Jak se asi Bobík cítil, když se dostal do postýlky?*
- *Myslíte, že se zase vypraví sám za nějakým dobrodružstvím? Proč si to myslíte?*



Bylo vidět, že příběh děti opravdu zaujal, protože hodnotily Bobíkovo chování, radily mu, představovaly si, jaké asi měl pocity a jaké pocity by měly ony.

Výběr úkolů podle vlastního uvážení (MBTI)

Můžeš si vybrat z těchto úkolů:

A) Podtrhni pravdivé věty z textu, vezmi si je u portfolio a posaď se do lavic u dveří. (Extrovert s převahou smyslu – tady se sešlo nejvíce dětí.)

Věty:

Medvídek Bobík se prodírá sněhem.

Náhle stojí před medvídkem Bobíkem králík.

Emma byla vzhůru a čekala na Bobíka.

Medvídek Bobík se schoulil do Eminy náruče.

B) Napiš dopis Bobíkovi. Můžeš mu napsat, co si myslíš o jeho výletu. Posaď se do poslední lavice u okna. (Introvert s převahou intuice.)

C) Vezmi si obrázky, jsou pod tabulí, sedni si s nimi do lavic u okna. Seřaď je tak, jak se příběh udál a povídej si ve dvojici se spolužákem o tom, co dělá Bobík na každém ze šesti obrázků. Střídejte se. (Introvert s převahou smyslu.)

D) Vezmi si otázky k diskusi a posaď se na koberec. Nejprve si otázky přečti a zamysli se nad odpovědí. Diskutuj ve dvojici, ve skupině. (Extrovert s převahou intuice – zde se sešly čtyři děti.)

Otázky:

Bylo rozhodnutí Bobíka správné, nebo ne. Proč?

Co měl Bobík udělat jinak? Jak bys to udělal ty?

REFLEXE

Nyní ti, kteří si vybrali úkol A, zdůvodní, která věta je pravdivá a zkontrolují si, zda vše mají správně. (Děti utvořily dvě skupiny a vzájemně si kontrolovaly a zdůvodňovaly.)

Kdo napsal dopis, může ho přečíst svým spolužákům nebo mně. (Několik dětí si vybralo dopis, který si vzájemně četly a přečetly i mně.)

Kdo si vybral obrázky, zkontroluje si je s jinou dvojicí.

Ti, kdo diskutovali, nás seznámí s tím, na čem se shodli. (Diskuse jsem se aktivně zúčastnila i já.)

Proč si myslíte, že pan spisovatel Coran tuhle knížku pro vás napsal? Co vám chtěl vzkázat? Můžeme se tím příběhem nějak poučit?

Zhodnocení podle kritérií úspěchu

Na závěr jsme si řekli, jak se nám pracovalo. Použili jsme k tomu naši stupnici. Ukazujeme zvedáním ruky (tři úrovně).

1. Četl jsem soustředěně určenou část textu (nemluvil jsem, nezvedal jsem oči od textu).
2. Zkoušel jsem si pro sebe odpovídat na otázky paní učitelky nebo spolužáků.
3. Odpovídal jsem nahlas, svoje odpovědi jsem zdůvodnil textem.
4. Naslouchal jsem odpovědím spolužáků a přemýšlel jsem o nich.
5. Vybral jsem si úkol podle svého uvážení.

Bylo zajímavé pozorovat, že některé děti dokážou správně zhodnotit svoji práci a nebojí se přiznat, co jim ještě dělá problémy.

Výchovně-vzdělávací strategie zaměřené na sociální a emocionální rozvoj dětí využívám od začátku 1. třídy. Ve čtení vybírám takové texty, aby byly dětem blízké a zároveň o nich mohly přemýšlet a propojovat to, co čtou s vlastními zkušenostmi a znalostmi. V 1. třídě jsem se zaměřila na nácvik kladení otázek k pochopení textu a předvídání, ve 2. třídě bych ráda navázala na osvojování dalších ze čtyř základních čtenářských dovedností, tedy na vyjasňování a shrnování.

Autorka je učitelka 1. stupně v ZŠ v Praze-Kunraticích.

Zdroj:

Coran, P.: *Kde zůstal medvídek Bobík?* Thovt, Praha 2005.

Píšeme příběh, 1.–3. třída



- tři úrovně obtížnosti zadání umožňují diferencovat výuku
- atraktivní témata a ilustrace inspirují žáky při psaní
- zadání vedou žáky krok za krokem
- žáci píšou příběhy s chutí
- zajímavé pomůcky a zadání pro centra psaní

Publikaci si můžete objednat na: www.nakladatelstvi-safran.cz.



Jak jsme se třetíky poznávali kruh a kružnici

Marika Atatreh

Již třetím rokem učím matematiku metodou profesora Hejného a přede mnou byl úkol, abych naučila své třetíky pojmy *kruh*, *kružnice*, *poloměr* a *průměr* zábavnou formou. V příručce chyběly nápady, a tak mi nezbývalo než něco vymyslet. Chtěla jsem, aby žáci sami konstruovali, nacházeli odpovědi na své otázky a objevovali řešení pomocí problémových úloh.

Aby hodina mohla proběhnout efektivně, nachystala jsem si předem pomůcky: dostatečný počet provázků, křídly, kolíčky a losovací kartičky na rozdělení žáků do skupin.

Na tabuli jsem napsala kritéria úspěchu v této vyučovací hodině.

- Popíšu krátce svými slovy rozdíl mezi kružnicí a kruhem.
- Svými slovy řeknu postup a pravidla při rýsování kružnice.
- Změřím obvody a průměry kruhových předmětů a tyto údaje (čísla) porovnam se spolužákem.
- Rýsuji s přesností na 2 mm.

Žáky jsem si rozdělila do čtyřčlenných skupin podle losovacích kartiček. Zadala jsem problémový úkol: žáci měli vytvořit kružnici, ve které by mohli o přestávce cvrknat kuličky. Aby ji mohli vytvořit, měli k dispozici pomůcky (provázek, křídlo, kolíček). Upozornila jsem je na to, že musí využít jen tyto pomůcky a žádné další. Skupiny se pustily se zájmem do práce a velice se snažily, aby úkol vyřešily. Některé skupiny byly s prací brzy hotovy, jiné se nad úkolem trápily. Myslela jsem si, že to bude velmi snadné pro všechny, ale nebylo. Při této skupinové práci si žáci měli formulovat otázky, které je napadaly. Úspěšné skupiny nám vysvětlovaly postup svého počínání: *nejdříve si ve skupině rozdělili role – jeden žák držel provázek na jednom konci a přitiskl ho k zemi, druhý žák na druhém konci opisuje kružnici (provázek a křídlo jsou upevněny kolíčkem)*. Potom jsme společně přicházeli na postup při rýsování kružnice. Otázky, které při této práci zazněly, byly: *Jak bychom mohli nazvat místo, které se nachází uvnitř (uprostřed) kružnice? Co se stane, když provázek zkrátíme? (Při této příležitosti jsme si vysvětlili i pojem poloměr.) Co dělá žák, který vytváří stopu okolo místa uprostřed?*

Velkým zjištěním žáků bylo, že musejí nejprve zvolit bod – **střed** – a poté kolem něho opsat kružnici. I když tento krok může pro někoho znamenat náročný úkon, žáci se ho nakonec zhostili a nebylo třeba mé výraznější pomoci.



Na tabuli jsem měla připevněný vystřižený kruh z papíru a nakreslenou kružnici. Žáci hledali jejich shody a rozdíl. Poté jsem do kružnice dokreslila rybník a ptala jsem se dětí, *co bude vytvářet chlapec stopou od kola, když pojedou okolo rybníka*. Žáci odpovídali: *...stopu, obrys, obvod, ohraničení, hranici*. Tímto zjištěním si přišli i na definici kružnice, že je to hranice kruhu. A délka kružnice představuje obvod kruhu.

Žáci poté pracovali ve dvojicích a zkoušeli vymyslet postup při rýsování kružnice. Moje otázka zněla: *Co je potřeba nejdříve udělat, abychom mohli vytvořit kružnici?* Poté jsme o postupu diskutovali a zapisovali ho na tabuli: *Zvol bod S, vyměř vzdálenost, zapíchni bodec do středu S, opiš kružnici*.

Žáci si potom zkoušeli narýsovat libovolnou kružnici a také kružnici s přesně daným poloměrem (k demonstraci nám opět posloužil provázek, kolíček, křídlo, pravítko a kružítko na tabuli). Když si vyzkoušeli dostatečný počet kružnic a pochopili pojem poloměr, zkoušeli jsme vypočítat průměr kružnice.

V kružnici, která byla nakreslena na tabuli, jsem měla barevně odlišený poloměr a průměr. Ptala jsem se, *jak můžeme vypočítat průměr kružnice, když známe její poloměr*. Pokud bychom měli více času, mohli bychom si tuto úlohu opět demonstrovat na kružnici, která bude nakreslená na zemi, a žáci by pomocí provázku porovnali výsledky daného poloměru s průměrem. V našem případě žáci kružnici s daným poloměrem narýsovali do sešitu a zjišťovali průměr (nejdříve podle pravítka). Upozornila jsem je na to, že průměr musí procházet středem kružnice. Tento úkol byl pro žáky jednoduchý, protože snadno přišli na to, že průměr je dvojnásobek poloměru.

Dále se pracovalo ve skupinkách. Žáci měli změřit obvod a průměr kruhových předmětů, které se nacházejí ve třídě. Pro tuto aktivitu měli k dispozici provázek, pravítko, tužku a tabulku. Několika skupinám jsem doporučila květináče, kelímky s kruhovým dnem, abychom mohli porovnávat výsledky jejich přesného měření. Výsledky si žáci měli zapsat do předem vytvořené tabulky, která obsahovala kolonku předmět (co měřím), průměr a obvod kruhu. Výsledky jsme si po této aktivitě zapisovali (do tabulky) na tabuli. Poté jsem se žáků ptala, *zda přišli či by zkusili přijít na nějakou zajímavost, zákonitost, kterou by naše tabulka mohla odhalit*. Přihlásilo se několik žáků, kteří říkali, že průměr kruhu se do obvodu vejde třikrát a něco málo, obvod je něco víc než trojnásobek průměru. Toto zjištění několika málo žáků jsem velice ocenila.



Následovala samostatná práce s učebnicí matematiky pro 3. ročník od nakladatelství Fraus (s. 72, cv. 1).

V závěru hodiny proběhla reflexe, při níž žáci seděli v kruhu, diskutovali nad tématem a já jsem pokládala otázky typu:

Co nového jste se dnes naučili? (sdíleli ve dvojicích, poté jsem vyvolávala pomocí losovacích kartiček)

Jaký je správný postup při rýsování kružnice? (postup napsali bodově na stíratelnou tabulku a své poznatky sdíleli ve dvojicích)

Doporučili byste někoho, kdo podle vás napsal správný postup při rýsování kružnice?

Vysvětlí nám někdo rozdíl mezi kružnicí a kruhem? Co je naopak spojuje?

Je tu někdo, kdo by chtěl vyslovit otázku, na kterou dnes nedostal odpověď?

Kdo by chtěl někoho za něco ocenit?

Zhodnoťte, jak jste dnes porozuměli novému tématu? (předvedou pohybem: postaví se ten, komu je vše jasné, nic nepotřebuje vysvětlit; v podřepu je ten, komu něco stále „vrtá“ hlavou; sedí ten, kdo si myslí, že tomu dnes vůbec neporozuměl)

S celkovým průběhem této vyučovací hodiny jsem byla spokojená, protože žáci po celou dobu aktivně pracovali, pochopili nové termíny, byli vynalézaví a prokázali zvládnutí nových dovedností.

V úvodu hodiny, kdy probíhalo vytváření kružnice na zemi, jsem si všimla, že některé skupiny nevěděly, jak s danými předměty (provázkem, křídou a kolíčkem) pracovat (jak je využít). Měla jsem velké nutkání těmto skupinkám napovědět, ale překonala jsem to a nechala celou práci na nich. Dále jsem trochu bojovala s časem. Nedošlo na hru v cvrnkání kuliček a také jsem musela přetáhnout hodinu i přes přestávku. Nakonec to nebyl problém, protože jsem žákům dala příležitost prožít přestávku později.

V této hodině jsem se snažila o to, aby žáci nepřijímali jen hotové poznatky, ale aby nad úkolem nejdříve přemýšleli a až poté se pustili do práce, zkoumali a objevovali. Matematika profesora Hejného (nebo také frausovská) je pro děti velmi zajímavá a dává prostor k objevování a odhalování zákonitostí matematického světa přes různá matematická prostředí, která vycházejí z reálného světa a především učí děti logickému myšlení. I my učitelé musíme přemýšlet a předem plánovat hodiny tak, aby hlavními aktéry byli žáci, a ne my, protože pokud žáci budou sami odhalovat, zkoumat, přicházet na „kloub věci“, řešit problémové úkoly, pak se jim tyto poznatky snáze uloží do paměti a posléze si je budou vybavovat i pro další práci, která bude následovat.

Musím říci, že se mi s touto koncepcí matematiky pracuje dobře a jsem ráda, že děti mezi své nejoblíbenější předměty zahrnují právě matematiku.

Autorka je učitelka 1. stupně v ZŠ v Praze-Kunraticích.

Klíč k odvaze a hrdinství

Lucie Samlerová

V kurzech *Kritického myšlení* jsme často debatovali o tom, jak obtížné je najít text, se kterým by žáci pracovali. Musím říct, že já jsem si velmi oblíbila čítanky Fraus (mluvím o čítankách pro 4. a 5. ročník).

Myslím, že autoři Kateřina Váňová a Karel Šebesta vybrali opravdu zajímavé texty přiměřené věku dětí. Líbí se mi, když je čítanka dělená na různé tematické oblasti, které jsou zároveň vymezené žánrově. V čítance pro 4. ročník se tak můžete setkat např. s oblastí *Klíč k srdci básníka*, která nabízí žákům náhled do poezie, *Klíč k 21. století*, která žáky seznamuje s žánrem sci-fi, nebo *Klíč k detektivním záhadám* či *k dobrodružství*. Samozřejmě, že nestihnou s dětmi přečíst za rok všechny texty, které čítanka nabízí, to ani nebyl záměr autorů. Vybírám si texty, které se mi líbí a hodí se mi k přípravě hodin s použitím metod *RWCT* a modelu *E – U – R*. Někdy zkouším připravit práci také s textem, který mi



tolik neseď a líbí se mi třeba méně než jiný. Dělán to záměrně. Na kurzech MBTI jsem se dozvěděla, že přirozeně inklinuji k určitému druhu textu, někteří moji žáci by si však přirozeně vybrali jiný. Já však chci získat co nejvíce čtenářů, a proto zkouším nabízet různé texty. V čítance jsou velmi dobré otázky a úkoly k rozvíjení různých čtenářských dovedností (porozumění, hodnocení, interpretace).

Ráda bych vám popsala dvě lekce z oblasti *Klíč k odvaze a hrdinství*, které jsem uskutečnila se svými čtvrtáky. Pro obě lekce jsem použila texty od Hany Doskočilové. Texty od Hany Doskočilové, zejména pak knihy *Diogénes v sudu* a *Damoklův meč* využívám velmi ráda. Vždycky mě napadne, co by s textem žáci mohli dělat, jak text využít pro rozvoj čtenářských dovedností pomocí metod *RWCT*. Tyto knihy by podle mě neměly chybět v žádné knihovničce prvostupňových dětí.



A přece se točí...

Hodina literatury, 4. třída

Čas: 45 minut

Hlavní myšlenka textu: Hrdinou může být i ten, kdo bojuje za pravdu.

Cíle hodiny:

Žák...

- podle obrázků a nápisu na obrázku předvídá, o čem by mohl text být
- oceňuje, čeho si na obrázku všimli jeho spolužáci, srovnává své a jejich předpovědi
- hledá v textu informace o jednotlivých postavách, odpovídá na otázky
- naslouchá předčítání druhých, sdílí ve dvojici, snaží se o sdílení ve dvojici, se kterou obvykle nesdílí
- na základě předchozích zkušeností z jiných textů a učiva si ujasní, kdo je pro něj hrdina
- porozumí smyslu textu (a jeho nadpisu)

Popis lekce

EVOKACE

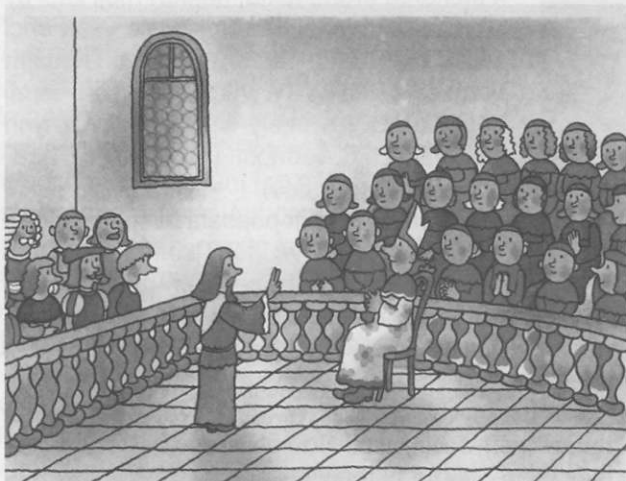
Žáky jsem nejprve seznámila s cíli hodiny (napsala jsem je na tabuli). Žáky takto podrobně s cíli neseznamuji každou hodinu, ale někdy do lekce zapsané a podrobné cíle zařazují a ráda sleduji děti, na kterých je vidět, že si v duchu cíle, které po celou dobu lekce vidí na tabuli, samy pro sebe odškrtaávají. Cíle je dobré psát slovy žáka, aby jim rozuměl.

Cíle slovy žáka:

- Odhadnu na základě obrázku a názvu textu, o čem asi budeme číst. Svůj odhad sepíšu.
- V textu z čítanky najdu informace podle zadání a zapíšu, co jsem se dozvěděl k určité postavě.
- Rozhodnu se pro svého hrdinu a svou volbu dokážu zdůvodnit.
- Po četbě si porovnam můj původní odhad s textem.

Každý žák dostal obrázek, podle kterého zkusil předvídát, o čem bude text, který budeme číst.

Druhým vodítkem k obsahu textu byl nadpis textu *A přece se točí...*, který jsem napsala na tabuli.



Obrázek k textu H. Doskočilové.

Pak si žáci ode mne vybrali barvu lístku, na který zapsali, o čem si myslí, že text bude, a zdůvodnili, podle jakých konkrétních věcí z obrázku či názvu tak soudili. Modelovala jsem, co bych napsala já: „Vidím na obrázku nějaké kněze a uprostřed je jeden muž, vypadá to, že před nimi má nějakou přednášku. Možná ten text bude o tom, jak někdo přednáší o něčem točícím se.“

Upozornila jsem žáky, aby psali čitelně, protože jejich předpovědi budou číst spolužáci. Já sama jsem také psala svůj tip.

Barevný lístek každý žák zmačkal do kuličky a kuličku vhodil do koše, který byl připravený před tabulí. Jedná se o postup zvaný basketbal. Házení do koše je pro žáky atraktivní a dojde při něm k tomu, že si žáci přečtou předpověď spolužáka a přemýšlejí o ní.

Každý žák si pak vylosoval jednu kuličku jiné barvy, než měl původně, přečetl si text a připravil si ústně ocenění pisatelovy předpovědi. Já jsem si vzala lístek, který na mě zbyl, a předvedla, jak takové ocenění zformulovat. Vyvolala jsem jen několik dětí a ostatní žáci si své hodnocení sdělili ve dvojicích.

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

Poté jsme si přečetli text *A přece se točí...* z čítanky Fraus 4. Text není dlouhý, představuje dvě stránky v učebnici i s obrázky.

Po přečtení textu jsem žákům rozdala pracovní list – trojlístek, do kterého jsme postupně zapisovali, co jsme se dozvěděli o osobě Mikuláše Koperníka, Giordana Bruna a Galilea Galileiho.

Modelovala jsem, jak takové informace budeme hledat: „Chci si vypsát, co jsem se dozvěděla o Mikuláši Koperníkovi. Měla bych si zapsat, co objevil. Najdu si v textu jeho jméno a znovu si přečtu část, která se ho týká. Co si mám zapsat? Proč to všem neřekl? Jak skončil?“ Všichni společně jsme si zapsali informace o Mikuláši Koperníkovi k první bublině.

Ostatní dvě části si žáci vypsali sami nebo se poradili ve dvojici. Poté si své zápisy přečetli ve dvojici, dvojice však nesměla být stejná jako ta, ve které pracovali, a nejlépe měl být každý s někým, s kým dnes ještě nemluvil.

Mikuláš Koperník

Mikuláš Koperník objevil, že se země točí. Předtím se lidé domnívali, že země je v centru vesmíru a všechny hvězdy se kolem ní otáčejí.

Giordano Bruno

Giordano Bruno tvrdil, že existuje nekonečný svět vesmíru a všechny hvězdy jsou jako slunce, které mají své vlastní planety.

Galileo Galilei

Galileo Galilei vynalezl teleskop a pomocí něj dokázal, že Měsíc má vrásky a Jupiter má čtyři měsíce. Jeho objevy potvrdily, že země není v centru vesmíru.

A přece se točí...
pek: Galileo Galilei

Trojlístek.

**REFLEXE**

Po sdílení ve dvojicích se žáci vrátili do lavic a znovu si přečetli vše, co si o třech osobnostech zapsali. Vyzvala jsem je, aby se zamysleli nad otázkou: „Kterého z těchto mužů by označili za hrdinu a proč?“ (Otázku jsem napsala na tabuli.)

Žáci o tom diskutovali ve dvojicích, nejlépe v těch, ve kterých obvykle nesdílí. U některých dvojic jsem zaslechla opravdu dobré argumenty, dobré obhajobní toho kterého hrdiny.

Hodinu jsem shrnula závěrečnou otázkou pro všechny: „Minule jsme si povídali o tom, kdo je pro nás hrdina. Říkali jste, že je to hlavně někdo, kdo někoho zachránil nebo že jsou to pro vás vaši rodiče. Byli hrdinové v tomto textu v něčem jiní?“ Směřovala jsem k tomu, že bojovali za pravdu. Samozřejmě na to žáci přišli. „Vzpomenete si na jinou postavu z dějin, která bojovala za pravdu, a špatně to s ní dopadlo?“ Žáci jmenovali zejména mistra Jana Husa, kterého znali z hodin vlastivědy, propojili tedy své znalosti, což byl můj cíl.

Na úplný závěr jsme se vrátili k úvodnímu obrázku. „Co je na něm vyobrazeno? Proč má text název *A přece se točí...*?“ Někteří žáci si do pracovního listu zapsali autora výroku, aby si jej zapamatovali.

Už se zvoněním jsme mrkli na cíle hodiny a řekli si, jaké cíle jsme splnili a jak bychom to mohli doložit.

Panna orleánská**Hodina slohu, 4. třída**

Čas: 90 minut

Rozmístění třídy: lavice spojené po dvou, aby vznikly skupinky po čtyřech žácích (tzv. hnízda)

Cíle:

Žáci...

- čtou s porozuměním
- zapojují se do práce ve skupině i samostatné práce
- vytvářejí vlastní text na základě údajů, které se dozvěděli v příběhu, dodržují stanovená kritéria
- objektivně se hodnotí
- porovnávají hrdiny z dřívějších hodin pomocí *Vennových diagramů*

Popis lekce**EVOKACE**

Opět jsem žáky seznámila s cíli hodiny, které jsem napsala na tabuli. Tentokrát jsem zadala jednomu žákovi (s ADHD), aby během hodiny sledoval, které cíle jsme už splnili, a na tabuli je odškrtoval tak, aby u toho nikoho nerušil.

Cíle slovy žáka:

- Podle vodítek odvodíme domněnku, o čem bude text. Domněnku si zapíšeme.
- Přečteme text a zhodnotíme své domněnky.
- Vypracujeme samostatně úkol, který si vybereme v literárních kroužcích. Úkol přečteme ostatním.
- Objektivně vybereme za skupinu nejlépe vypracovaný úkol.
- Porovnáme hrdiny, o kterých jsme četli.

Do evokace jsem zařadila hru *rychlí špióni* – zástupci skupin si šli postupně ke mně přečíst indicie. Indicii pak předali své skupince buď kreslením, nebo pantomimou. Takto získala skupina celkem čtyři indicie a zapsala si je do pracovního listu.

Indicie: žena, Francie, válka, upálení

Následné úkoly pro skupiny zněly takto:

1. Skupina dá podle indicí dohromady hypotézu, o čem budeme dnes číst, co se bude v textu odehrávat. Domněnku si zapíše do pracovního listu.
2. Všechny skupiny nám sdělí své domněnky, musí vysvětlit, na základě čeho si to myslí.

UVĚDOMĚNÍ SI VÝZNAMU INFORMACÍ

Po předvídání jsme se pustili do četby textu *Panna orleánská* od Hany Doskočilové z čítanky *Fraus*. Text opět představuje dvě strany. Poté jsme se vrátili k úvodnímu předvídání. „V čem se naše odhady trefily? V čem se lišily? Co nám mohlo pomoci být v odhadu přesnější?“ Jen málo dětí příběh znalo, ale většina dětí odhadovala, že půjde o ženu, která bude ve válce a pak bude upálena nebo bude město „upáleno“ ap.

Pak jsem dětem vysvětlila, co budeme dělat dál. Bylo to poprvé, co jsem zařazovala do výuky literární kroužky, takže bylo potřeba vše dobře vysvětlit.

Literární kroužky: Žáci dostanou do skupiny pokyny k literárním kroužkům a rozdělí si role ve skupině. V nabídce je více rolí, než je žáků ve skupině, žáci si tedy mohou vybrat. Ve skupině však musí být zastoupena role vedoucího.

Možnost volby je pro žáky velmi důležitá. Každý žák je jiný typ osobnosti a vyhovuje mu jiný způsob učení, jiné úkoly. Snažím se ve svých hodinách na toto myslet a dávat žákům možnost volby, např. zda práci udělá sám, nebo ve dvojici. (Pokud vás toto téma zajímá, doporučuji k přečtení knihu *Typologie osobnosti u dětí – Využití ve výchově a vzdělávání* od Šárky Mikové a Jiřiny Stang.) Příprava různých zadání, různých úkolů pro odlišné typy žáků je samozřejmě časově náročnější a někdy i těžká, protože musíte vymyslet i úkol, který přímo vám, vašemu typu, není vůbec blízký, žáci to však ocení. Tím, že si žáci vybírají úkol sami, přebírají také odpovědnost za jeho splnění.

Literární kroužek:

RYCHLÍ ŠPIÓNÍ

Vodítka:

1. ŽENA
2. FRANCIE
3. VÁLKA
4. UPÁLENÍ

O čem budeme dnes číst? Co se bude v textu odehrávat?

TELADO FRANCIE A
O PANI KTERÁ PROUZROVILA KŘESŤANŮM ALE MOC LIDI
DI NEPOSLECHALO PROTIVĚ VĚTŠINA BYLA VELALSE A VĚTŠINA
ZHATA PAK ŽETI SLOVA USLYŠEL KAŽDĚ A NECHAL ŽI UNÁLIT.



Pracovní list.



Role...

Vedoucí

Vede svou skupinu. Pomáhá při rozdělování rolí. Řídí čtení jednotlivých úkolů a jejich hodnocení. Dokáže rozpoznat, že se skupině daří plnit úkol, a umí ocenit členy skupiny za jejich práci. Dovede požádat o pomoc, když se práce nedaří.

Úkol k textu: Vymyslí pro ostatní pět otázek k textu.

Kritéria dobře splněného úkolu: Odpovědi na otázky jsou přímo v textu nebo se z něj dají odvodit. Je jich pět. Otázky nejsou uzavřené (to znamená, že se na ně neodpovídá ano/ne).

Shrnovač

Úkol k textu: Napiš shrnutí, o čem byl text.

Kritéria dobře splněného úkolu: Shrnutí textu je psáno ve větách. Opírá se o fakta, která jsou v textu uvedena. Shrnutí má alespoň pět vět, ale nejvíce deset vět. Ve shrnutí se objevují například slova *nejdřív*, *pak*, *potom*.

Zapisovač deníku

Úkol k textu: Napiš zápis z deníčku, který si vedla Jana z Arku.

Kritéria dobře splněného úkolu: Deníček obsahuje minimálně tři krátké zápisy z deníku (tři dny z života Johanky z Arku). Johanka v nich píše o svých pocitech a myšlenkách. Dny jsou označeny datem, které si vymyslíš, rok by však mohl alespoň přibližně souhlasit s realitou.

Pánbíčkář

Úkol k textu: Napiš modlitbu, kterou se Jana z Arku modlila k bohu za vítězství Francie nad Anglií.

Kritéria dobře splněného úkolu: V modlitbě Johanka oslovuje boha. Modlitba má alespoň šest vět.

Ilustrátor

Úkol k textu: Vyber si nějakou situaci, o které se píše v textu, a nakresli ji.

Kritéria dobře splněného úkolu: Ilustrace je na celé dvoustraně v sešitu (2x A5 = A4). Ilustrace je barevná, kreslená pastelkami. O vyobrazené situaci se píše v textu.

Historik

Úkol k textu: Nakresli časovou osu a vyznač na ni důležité mezníky života Johanky z Arku.

Kritéria dobře splněného úkolu: Časová osa je přehledná. Jsou v ní zakreslena data, která můžeme z textu vyčíst.

Na to, že se žáci s literárními kroužky setkali poprvé, se jim docela dařilo. Při sestavování čtveřic jsem myslela na to, aby ve čtveřici byl vždy jeden vůdčí žák, o kterém

si myslím, že bude svou skupinku dobře vést. (Děti si tedy nemohly vybrat, kde sedí jako při jiných příležitostech. Když přišly do třídy, měly své místo označené lístečkem se jménem.) Žáci si přečetli kritéria ke svému úkolu a pustili se do vypracovávání úkolů. Této části jsem věnovala nejvíce času, asi 25 minut.

REFLEXE

Po signálu ukončení práce, vedoucí vedl diskusi ve skupince. Postupně představili svůj úkol všichni ve skupině. Ostatní vždy přednášejícímu napsali **ocenění** na lístky, které si žáci nalepili pod svůj text.

Pak skupina vybrala jednoho zástupce skupiny, kterému se úkol nejvíce povedl (získal nejlepší ocenění) nebo ho měl něčím zvláštní, originální. Ten před ostatními svůj text přečetl či ukázal.

Než se začne s literárními kroužky, doporučovala bych např. v rámci čtenářských dílen vyzkoušet s dětmi všechny možné role, které vás napadnou. Pak bude práce v literárních kroužcích snadnější. Takhle se děti hodně doptávaly a ujišťovaly se, zda úkol správně pochopily. Nejvíce problematická byla asi časová osa a Johančin deník. Zkrátka se děti s takovým úkolem ještě nesetkaly, a tak potřebovaly více navést a častěji ujistit, že postupují správně. Pro deník by propříště stačil určitě jen jeden zápis. Nejvíce voleným úkolem byla ilustrace. Žáci si často vybírali roli, která se jim zdála nejsnazší, ale byli i tací, kteří úkol brali jako výzvu a pustili se právě třeba do zápisu z deníku nebo do modlitby či časové osy.

Pak už jsme se jen vrátili k cílům hodiny, které pověřený žák zcela nestíhal odškrtnout. Zvládli jsme vše? Chtěl by někdo obzvlášť pochválit něčí práci?

V přípravě jsem měla ještě následující úkol, na který ale ani v dvouhodinovém bloku nezbyl čas. Nechala jsem si však úkol na jinou hodinu, ve které jsme téma *Klíč k odvaze a hrdinství* uzavřeli.

Žáci se měli zamyslet, se kterými všemi hrdiny jsme se při čtení už setkali. Napsali jsme si všechna jména na tabuli a připomněli si, čím se stali hrdiny (Théseus, Johanka z Arku, Giordano Bruno, Galileo Galilei, Jan Hus...) Poté si každý měl vybrat dvě jména a zkusit hrdiny porovnat pomocí *Vennových diagramů*. Co mají společného? Čím jsou odlišní? Metodu *Vennových diagramů* už žáci znali z jiných hodin, takže jsem ji nemusela nijak složitě vysvětlovat. Byla jsem překvapena, kolik společných vlastností a rysů objevili. *Vennovy diagramy* si děti pročetly ve dvojici a vystavili jsme si je ve třídě.

Autorka je učitelka českého jazyka na 1. stupni v ZŠ v Praze-Kunraticích.

„Proces učení je efektivní tehdy, když se do získávání informací zapojuje co nejvíce smyslů.“



Král dvojího lidu

Hana Růžičková

Této hodině předcházelo mé dlouhé hloubání o tom, jak pracovat s osobností autora v hodinách dějepisu. Inspirací mi bylo hlasité zamyšlení kolegyně z 1. stupně, která přemýšlela o tom, jak pracovat se stanoviskem autora textu v hodině českého jazyka. Často jsem si od té doby říkala, jak bych mohla na 2. stupni do hodin dějepisu vnést pohled více autorů, osobností a obecně skupin lidí. Zanedlouho poté jsem začala v 7. třídách probírat dobu husitství a poté krále Jiřího z Poděbrad. Na hlavní myšlenku této hodiny mě přivedl jeho přídomek „král dvojího lidu“. Za vlády krále Jiřího z Poděbrad u nás žili jak katolíci, tak kališníci. Každá tato skupina se tedy na tohoto panovníka musela dívat velmi odlišně. Teď jsem měla jasný cíl, následovalo hledání co nejlepší cesty, jak k němu dojít. Potřebovala jsem text, v němž se objeví pohledy obou skupin a zároveň zaujme aktuálním tématem. Zamyslela jsem se, zda čteme v dnešní době nějaké texty, které jsou často ovlivněny osobností autora. Vzpomněla jsem si na předvolební prezidentskou kampaň a nápad s novinami byl tady.

„Království dvojího lidu“

Evokační část hodiny jsem zahájila otázkami, které se navracely k minulé hodině. Jakou bitvou skončily husitské války? V českých zemích po skončení válek tehdy byly dvě skupiny obyvatel. Které to byly? Jak bys popsal kališníky? Jak katolíky? Jaké jsou mezi nimi rozdíly? Žáci své nápady k oběma skupinám nejdříve zaznamenávali a sepisovali každý sám do sešitu. V hodinách se snažím dbát na to, aby se opravdu každý nad mými otázkami zastavil, zamyslel se a své myšlenky jasně formuloval. Toho lze dosáh-



nout tím, že si žáci nejprve své myšlenky musí zapsat. Zároveň tím vycházím vstřícně zaměřeným dětem, kterým tento způsob více vyhovuje, a následně se mohou lépe zapojit. Poté jsem všechny návrhy zapsala na tabuli. Chtěla jsem, abychom po celou dobu práce měli tyto rozdíly na očích.

Středověké noviny

Pro překlenutí období mezi koncem husitských válek a nástupem Jiřího na trůn jsem pustila kratičké video ze série *Dějiny udatného národa*, díl 45. Tento díl popisuje změny na trůnu i to, jak se v té době v Čechách lidem vedlo. Žáci měli na základě videa vysuzovat, jak vypadala situace v českých zemích po husitských válkách. Po zhlédnutí videa si žáci věty opět formulovali do sešitu. Požadované byly minimálně tři věty. Návrhy si děti sdílely ve dvojicích. Dobrovolníci poté mohli své věty přečíst všem. Video jsem zvolila jednak z časových důvodů a také proto, že žákům ve zkratce vizualizovalo toto období, o kterém si později měli především číst. Na závěr jsem se zeptala, kdo tedy nakonec získal trůn. Odpovědi na tuto otázku jsem jim uvedla téma dnešní hodiny, tedy „Jiří z Poděbrad“.

Jak už jsem zmínila, zvolila jsem novinovou formu textu. Vytvořila jsem si vlastní noviny *Středověk Times*, do kterých jsem pod senzační titulky skryla různé informace a události ze života Jiřího z Poděbrad. Některé články jsem psala vyloženě z hlediska katolického obyvatelstva, jiné z pohledu kališníků. Některé články byly neutrální a byly zařazeny především proto, aby představily všechny oblasti vlády Jiřího z Poděbrad. Po uvedení tématu hodiny jsem žáky chtěla připravit na práci s textem. Začala jsem se jich vyptávat, zdali čtou noviny. Jak čtou noviny? Od začátku do konce? Na přeskáčku? Co je na článcích zaujme? Noviny si obvykle čteme tam, kde nám je dobře, proto jsem žáky vyzvala, aby si i ve třídě našli příjemné místo. Zopakovala jsem jim pravidla, která jsou podobná pro čtenářskou dílnu, a napsala jsem na tabuli čas, jak dlouho budeme číst. Úkolem, který měli žáci celou dobu před sebou na tabuli, bylo, aby během čtení přemýšleli, jaký člověk článek psal. Měli se zamyslet, zda bylo poznat, co to bylo za autora a jakého byl nejspíš vyznání. Chtěla jsem, aby žáci předem věděli, na co zaměřit během čtení svou pozornost. Výběr článků už byl na nich. Četli jsme přibližně 12 minut, já četla s nimi. Během čtení si žáci mohli podtrhávat pojmy, kterým nerozuměli. K těmto pojmům jsme se vrátili hned po konci čtení.

Speciální noviny ZŠ Kunratice	Doba krále Jiřího z Poděbrad – 15. století
Čtěte nás! Dozvíte se vše jako první.	Středověk Times
Zemřel král Jiří z Poděbrad! Ve věku padesáti jedna let zemřel český král Jiří z Poděbrad. Král který, byl tlustý a ne' dobře pohyblivý. Je možné, že to byl vrah Ladislava Pohrobka a velký podpařce husitů. Dokonce ani nebyl z začné' dynastie králů a za jeho vlády jsme přišli o Moravu, Slezko a obě Luxnice. Je také' možné, že volby byly zkorumpovány.	

Novinový článek.



Ukázky článků z novin *Středověk Times*

Záhadná smrt Ladislava Pohrobka! Byl to mor, nebo vražda?

V neděli 20. listopadu 1457 se náhle Ladislavovi udělalo zle. Přes noc se mu přitížilo, rozbolela ho hlava a zduřily se mu uzliny. Druhý den se účastnil různých jednání, ale bylo vidět, že usilovně přemáhá bolest i strach. Třináctého listopadu Ladislav přivolal Jiřího z Poděbrad a pověřil ho správou země. Odpoledne zčernal v obličeji, na těle se objevily černé skvrny a ve čtyři hodiny tiše zemřel. Poslové rozhlásili jako příčinu smrti mor. Rychlostí blesku se však začalo doma i v zahraničí šířit, že byl král otráven. Čeští i zahraniční protivníci Jiřího z Poděbrad vyrukovali s tvrzením, že je zemský správce travič a že proti českému a uherskému panovníkovi, kterému bylo teprve sedmnáct let, použil jed.

Byla volba platná?

Někteří katolíci začali záhy tvrdit, že Jiřího volba proběhla v atmosféře strachu, za asistence četných ozbrojenců, ba i několika katů. Svým argumentem se jen snažili celý akt zpochybnit, poněvadž volba pod nátlakem nebyla podle tehdejšího práva platná.

Z jaké strany popíšeš Jiřího ty?

V závěrečné části hodiny žáci vytvořili *T-graf*. Otázka zněla, co Jiřího vláda přinesla českým zemím. Do jednoho sloupečku žáci sepisovali přínosy, do druhého negativa. Mohli se samozřejmě vracet k textu. Opět jsme si některé myšlenky zapsali na tabuli, abychom je měli na očích. Poté jsem otázkami žáky vrátila k úkolu, na který měli myslet během čtení. Četl někdo článek *Byla volba platná?*... Zamysleli jste se nad tím, kdo ho nejspíš napsal? Jakého mohl být vyznání? Jak k tomu došel? Co v článku ti to napovědělo? Takto jsme se pozastavili nad některými články i nad tím, že u některých článků je to těžké rozeznat. Shodli jsme se na tom, že velmi podobně je to i v dnešních novinách.

Nakonec si měl každý představit, že je dobovým novinářem a má za úkol napsat do novin zprávu

o smrti Jiřího z Poděbrad. V této zprávě měl popsat osobnost a vládu Jiřího z Poděbrad. Nejprve si však každý musel promyslet, jakou pozici si vybere. Zda bude psát novinový článek z pozice katolíka, nebo kališníka. Kritériem bylo, že všichni budou novinový článek psát ve větách, jako tomu je ve skutečných novinách. Každý dostal pracovní list, který měl stejnou grafickou podobu jako noviny, které žáci četli. Byl tam titulek a počáteční věta: *Ve věku padesáti jedna let zemřel český král Jiří z Poděbrad. Král, který...* Žáci tuto větu mohli využít, nebo si mohli vytvořit vlastní začátek. Měla být pomůckou pro ty, kteří by si z počátku nemuseli vědět rady. Pro začátek práce měli několik možností: kdo chtěl, mohl se ihned pustit do práce, kdo se potřeboval poradit, mohl si najít dvojici a ve dvou minutách si říct, o čem by mohli psát. Poslední možností bylo nechat se inspirovat skutečnými novinovými zprávami o smrti slavné osobnosti. Vybrala jsem dva články o smrti Václava Havla a ty jsem ve více kopiích dala k dispozici k volnému stolu. Kdo chtěl, mohl se v naprosté tichosti seznámit s ukázkou a pak se vrátit k práci. Většina žáků se ihned pustila do práce, ale některým tyto texty přišly vhod. Odbouralo se tím množství otázek, jak na to. Pedagogická konzultantka, která se byla na hodině podívat a měla za úkol sledovat práci žáků, mi následně sdělila, že žáci na úkolu pracovali až do konce hodiny soustředěně a ochotně.

Největší nevýhodou této hodiny byl nedostatek času. Přestože jsem vše stihla, dalo se z mnoha aktivit vytěžit ještě více. Ideální by bylo, kdybych na tuto hodinu měla 60 minut. Mohli bychom se tak více zastavit u některých míst a úkolů. Vytvořit noviny trvalo přibližně hodinu a půl, ale práce se vyplatila. Forma novin žáky velmi zaujala a s chutí se pustili do čtení a poté do práce. Práce s různými autory pro ně byla mnohem jednodušší, protože si dokázali spojit, že i dnes různé příspěvky píšou rozliční autoři. V některé z dalších hodin chci rozhodně opět pracovat na prozkoumávání dalších perspektiv a věřím, že už budeme mít s žáky na co navazovat.

Autorka je učitelka dějepisu a výtvarné výchovy v ZŠ v Praze-Kunraticích.

„Ukazuje se však, že jedním z nejvýznamnějších impulzů pro motivaci (a demotivaci) ve školním prostředí (a samozřejmě nejen v něm) je prožívání úspěchu a neúspěchu.“

„Učitelé by měli pamatovat, že použití jednoho způsobu řízení učební činnosti může vést u žáků k různým výsledkům, ale že naproti tomu k dosažení stejných výsledků u daných žáků mohou být potřebné odlišné způsoby řízení učební činnosti žáků.“



Učíme děti dělat si zápisky z výkladu

Tereza Beránková

Předmět: Přírodopis

Třída: 6.

Téma: Lišejníky

Časová dotace: 45 minut

Další okolnosti: přítomnost asistentky pedagoga

Nedávno jsem vedla rozhovor s paní R. (ročník 1963) o jejích vzpomínkách na studia v základní a střední škole. Děti odcházely z hodin se sešitem obohaceným o několik stránek zápisků, které jim vyučující buď nadiktoval, nebo předepsal. Vědomí, že přesně vědí, co se naučit, aby byl vyučující spokojený, bylo uklidňující. Dnes si paní R. dálkově dodělává vysokoškolské vzdělání. Největším úskalím, na které naráží, je nadbytek informačních zdrojů, ve kterém se obtížně orientuje. Po přečtení kapitoly není s to rozpoznat, co jsou ony styčné body, které bude chtít zkoušející slyšet. Ve svých padesáti letech se konečně učí, jak se učit. Jsem přesvědčena, že kdyby se paní R. dovednosti vybrat si z informací to podstatné naučila již v základní škole, bylo by pro ni vysokoškolské studium mnohem méně náročné.

V hodinách přírodopisu se proto snažím, aby se žáci této dovednosti učili. Aby odcházeli z vyučování se zápisky (materiály), které vycházejí z jejich vlastního zamyšlení se nad tím, co jsou ony základní kameny probíraného tématu.

V tomto článku vám přiblížím vyučovací hodinu, kterou jsem realizovala s žáky 6. ročníku. Dovednostním cílem hodiny bylo, aby se žáci zlepšili ve vytváření vlastních poznámek k probírané látce (lišejníky) na základě výkladu učitele.

Vyučovací hodinu jsem uvedla opakováním stavby a výživy hub. Přes symbiotické vztahy hub s jinými organismy jsme přešli k tématu vyučovací hodiny – lišejníkům. Zdrojem nových informací byl pro žáky výklad vyučujících (výklad začala asistentka pedagoga, poté byla vystřídaná vyučujícím) doprovázený obrazovou prezentací. Při výkladu o zástupcích lišejníků obcházela asistentka pedagoga žáky s kazetou s ukázkami lišejníků. Žáci dostali za úkol, zapsat si během našeho výkladu vše, co považují za důležité, co si myslí, že by si měli z vyučovací hodiny zapamatovat. Nezapomněla jsem žáky ubezpečit, že úkol považují za nesmírně obtížný a že cílem je si tuto dovednost trénovat. Na druhou stranu jsem jim projevila důvěru, že si s úkolem dovedou poradit. Rovněž je dobré žáky ujistit, že si společně jejich práci okomentujeme, případně opravíme. Myslím si, že je důležité takto ošetřit obavy žáků z neúspěchu a případného špatného ohodnocení. Pokud je žák klidný, nemá důvod opisovat zápisky od souseda a pracuje samostatně, pouze tak si zdokonaluje své osobní možnosti.

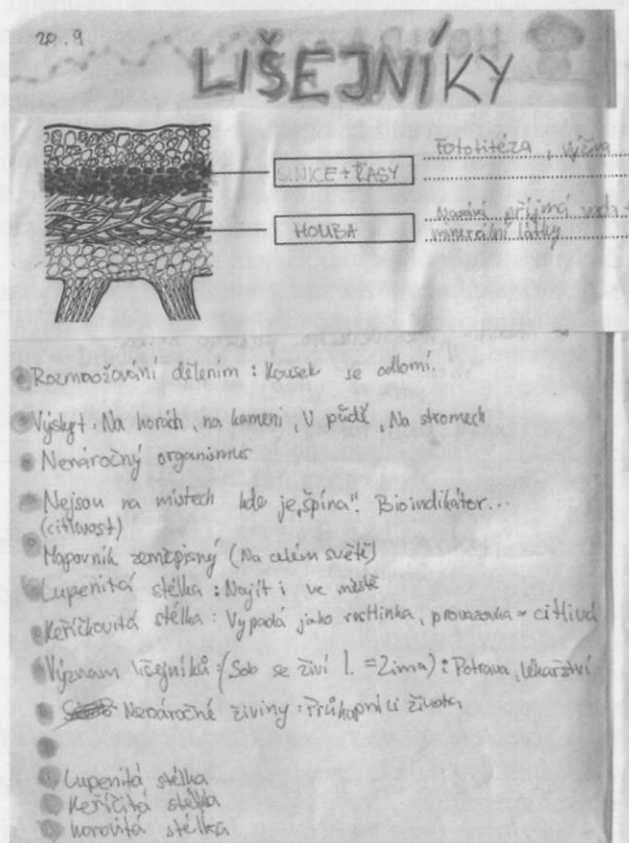


Výkladová část trvala asi 15 minut, po tuto dobu se všichni žáci dokázali soustředit na práci. Po skončení výkladu se ujala slova asistentka pedagoga a hodnotila s žáky, jak byl úkol obtížný. Většina žáků úkol hodnotila jako přijatelně obtížný. Následovalo promítnutí snímku s návrhem, jak by mohly zápisky z výkladu vypadat. Důležité je v tuto chvíli žáky ubezpečit, že nechceme, aby měli přesně toto v sešitě (tím by se celá projevovaná důvěra v jejich práci zbrtlila), jedná

se jen o ukázkou, jak by si s úkolem poradil vyučující. Připravené zápisky se stávají materiálem pro diskusi se žáky. Ptáme se dětí, jak se jejich zápisky liší od těch na tabuli, proč si oni zapsali víc či míň, proč si někdo píše zápisky ve větách a někdo v bodech. Děti zdůvodňují a obhajují svou práci, případně přijímají způsob zpracování spolužáka, vyučujícího, který se jim zdá lepší. Tento způsob nácviku dovednosti dělat si zápisky z výkladu či textu považují za nenáročný na přípravu, a pokud dojde k rozebrání práce žáka, tak za velmi přínosný.

Vyučovací hodinu jsme zakončili *pětilístkem* na téma lišejníků.

Autorka je učitelka matematiky a přírodopisu v ZŠ v Praze-Kunraticích.



Zápisky žáka z výkladu.